

Tõuparandustöö mesilas toob mesinikule kasu ja väärtuslike mesilasemade kasutamine suurendab meesaaki

Kokkuvõtte loengust Jäned mesinduspäevadel 14.02.2009.a.

Lektor Priit Pihlik, PR-5-1.3-3

Mesindusloeng toimus Eesti mesindusprogrammi raames, mida toetab Euroopa Liit

Mesinduse areng Eestis sai hoo sisse siis, kui hakati kasutama pakktarude asemel raamtarusid (1900. algus). Raamtarude kasutusele võtmisega aga ei rahuldanud mesinikke enam kohalik eesti tumemesilane. Kohalik mesilane oli tige, rahutu pere läbivaatamisel, samuti oli perede kevadine areng liiga aeglane ning mesilastel oli vähene lennu- ja jõudlusvõime.

Sellest tingituna hakati kohaliku mesilase parandamiseks väljastpoolt teisi mesilastõuge sisse tooma. 1938 a. pakkus Mesinduse Instituut mesinikele kaheksat erinevat tõugu mesilasi, milledest alfa, alpina, hallmäe ja abhaasia olid aretatud kohalikust mesilasest. Aretuse eesmärgiks oli seatud sobivus Eesti kliimasse, kõrge meetoodang, tugev haudme areng ja rahulikkus.

Praegu on Eestis levinud nelja tõugu mesilasi – kraini, itaalia, bucfast, karpaati. Kõige rohkem on levinud kraini ja itaalia mesilased. Vähesel määral on levinud bucfasti ja karpaati mesilased. Kuid tegelikult võib enamust meil peetavaid mesilasi pidada siiski ristanditeks.

Ristandmesilaste omadused:

- F1 – esimese põlvkonna ristandid saame ühe puhtatõulise ema paaritamisel teise puhtasse tõugu kuuluva lesega. F1 toodang ületab lähtetõugude oma 30...40%. Mesilaste omadused on kahe tõu vahepeal, milledest ilmnevad just tõugude head omadused.
- F2 – teise põlvkonna ristandid. Toodang jääb juba alla lähtetõugude omale. Mesilased hakkavad muutuma tigidaks.
- F3 – kolmanda põlvkonna ristandid. Toodang on vähenenud ligi 40% lähtetõugude toodangust. Mesilased on tigidad ja pere läbivaatamisel rahutud. Mesilastel ilmnevad ristatud tõugude halvad omadused.

Kuna juba F2 põlvkonna toodangu näitajad jäävad alla lähtetõugude omale, siis tuleks vältida ristandmesilaste pidamist. Mesilaste aretuseks kasutatakse erinevaid meetodeid.

- Puhasaretus. Rakendatakse siis, kui on leitud antud piirkonnale sobiv tõug. Mesilasema tõupuhtuse üle otsustatakse leskede kaudu. Vajalik aeg ajalt tuua sisse värsket verd, et vältida suguluspaaritust.
- Vältav ristamine. Muudetakse segaverelised mesilased puhtatõulisteks mesilasteks. Mesilasse ostetakse üks tõupuhas mesilasema ja vahetatakse tema järglastega välja kõik mesilas leiduvad mesilasemad. Võimaluse korral tuleks välja vahetada ka lähiümbruse mesilate mesilasemad. Kõik need emad on puhtatõulised. Kuna lesed ületalve ei ela, siis järgmine aasta on mesilas nii emad kui lesed puhtatõulised. Suguluspaarituse vältimiseks oleks vaja tuua mesilasse aeg ajalt uusi emasid.

- Ühe- või mitmekordne ristamine. Kui mesinikul on olemas juba tõupuhtad mesilased, kuid oleks vaja mesilasi mingis suunas veel aretada. Samuti kasutatakse seda aretust siis, kui on vaja ühendada ühes uues tõus mitme tõu häid omadusi, vältides nende halbu omadusi. Selleks paaritatakse kahe erineva tõu puhtatõulisi mesilasi, seejärel valitakse järglaskonnast vastavate omadustega järglased, keda siis jälle omavahel paaritatakse. Vajadusel lisatakse juurde tõupuhast materjali. Seda jätkatakse seni, kuni vastavate omadustega tõug on välja kujunenud.
- Tarberistlus. Paaritatakse omavahel erinevat tõugu mesilasi.
- Plaanitu e. metsikristlus. Tekib piirkondades kus on koos erinevad tõud või ristatakse mesilasi ilma kindla kavata. Tekivad halbade omadustega mesilased kes viivad kogu piirkonna mesilaste tõuomadused alla.

Eestis on levinud kaks viimast aretuse suunda, mida tegelikult tuleks vältida.

Esinevad vead aretuses

- Perede paljundamisel ja emade kasvatamisel pööratakse liialt vähe tähelepanu perele kui tervikule. Ei piisa ainult rekordemade väljaselgitamisest ja nende tütarde hindamisest. Peres on veel lesed ja ka töomesilastel on oma osa tõuomaduste edasikandumisel.
- Mesilas ei tohiks pidada nõrku peresid.
- Mitte kasvatada varakevadisi emasid.
- Mesilasemade kasvatamine väljaspool põhiperet.

Olukorra parandamiseks tuleks vabariik jagada kolmeks piirkonnaks - Põhja-Eesti, Lõuna-Eesti ning saared ja rannikupiirkond. Tuua sisse ainult kontrollitud tõumaterjali. Pidada ainult ühte tõugu mesilasi kogu vabariigis. Rajada 3-4 tõumesilat eri piirkondadesse ja nende juurde 9-10 kontrollmesila loomine. Mesilasemade müügiga võivad tegeleda ainult vastava kvalifikatsiooniga mesinikud ning mesilaste tõuaretusega tegeleva organisatsiooni loomine.

Loodetavateks tulemusteks oleks:

- Väheneb oluliselt ristanimesilaste arvukus
- Iga mesinik saab aretustööst osa võtta
- Ühtse mesindustehnoloogia väljakujundamine
- Mesilasperede produktiivsus tõuseb
- Haiguste vastu on lihtsam võidelda